

אחריות תאגידית של סקטורים בעלי השפעה סביבתית מוגברת בישראל

מאחריות תאגידית לערך ההשפעה

ד"ר לוי גוטליב |

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

03/23 | אנרגיה וסביבה

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

אחריות תאגידית של סקטורים בעלי השפעה סביבתית מוגברת בישראל מאחריות תאגידית לערך ההשפעה

ד"ר לוי גוטליב

גרסה מעודכנת | מרץ, 2023

אין לשכפל כל חלק מפרסום זה ללא רשות מראש ובכתב ממוסד שמואל נאמן מלבד לצורך ציטוט של קטעים קצרים במאמרי סקירה ופרסומים דומים תוך ציון מפורש של המקור.

הדעות והמסקנות המובאות בפרסום זה הן על דעת המחבר.ת ואינן משקפות בהכרח את דעת מוסד שמואל נאמן

תוכן העניינים

5	1. הקדמה
6	2. מושגי יסוד
10	3. דרוג מעלה
17	3.1 החברות בסקטורים בעלי השפעה סביבתית
18	3.2 ניתוח והשוואת סקטורים
18	3.2.1 ניתוח הסקטורים
24	3.2.2 השוואת הסקטורים
25	3.3 דיון ביקורתי
25	3.3.1 מהות הדרוג
26	3.3.2 ניגודי עניינים
26	3.3.3 שקיפות
27	3.4 הערכת תרומת תאגידים לחברה הכוללת – ערך ההשפעה (Impact Value)
31	4. מאחריות תאגידית לערך ההשפעה
33	5. סיכום ומבט לעתיד
33	6. רשימת קיצורים

רשימת טבלאות

- טבלה 1: חלוקה לפי ענפי תעשייה של התאגידים הנבחרים ע"י מעלה..... 11
- טבלה 2: נושאי הליבה בסיווג לפי סדר חשיבות..... 13
- טבלה 3: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור הייטק ובטחון..... 19
- טבלה 4: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור כימיה ופרמצבטיקה..... 20
- טבלה 5: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור תעשייה ומזון - ציבורי..... 21
- טבלה 6: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור תעשייה ומזון - פרטי..... 22
- טבלה 7: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור תשתיות ואנרגיה-תחבורה ודלקים..... 23
- טבלה 8: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור תשתיות ואנרגיה-חשמל ומים... 23
- טבלה 9: חלק מתחומי ההשפעה הנמדדים בערכים כלכליים להערכת ערך ההשפעה..... 28

רשימת איורים

- איור 1: התפתחות מערכות שיקולי סביבה – חברה- ממשל..... 6
- איור 2: היחס בין שלושת מרכיבי היסוד של קיימות במבט של קיימות "חזקה" ו"חלשה"..... 7
- איור 3: תהליך דרוג מעלה..... 10
- איור 5: התפלגות דרוג תאגידים ציבוריים בדרוג מעלה..... 12
- איור 6: סיווג הקריטריונים של דרוג מעלה לפי תחום (ממשל-חברה-סביבה)..... 17
- איור 7: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור הייטק ובטחון..... 18
- איור 8: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור כימיה ופרמצבטיקה..... 19
- איור 9: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תעשייה ומזון – ציבורי..... 20
- איור 10: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תעשייה ומזון – פרטיות..... 21
- איור 11: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תשתיות ואנרגיה- תחבורה ודלקים..... 22
- איור 12: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תשתיות ואנרגיה – חשמל ומים..... 23
- איור 13: השוואת ציוני מעלה מאוגדים לתחום ממשל, חברה וסביבה לפי סקטורים תעשייתיים..... 24
- איור 14: תהליך קביעת ערך ההשפעה (Impact Valuation) של תאגיד בפרמטרים כלכליים, חברתיים וסביבתיים המאפשר הערכת ההשפעה על החברה והערכת השקעת Impact..... 29
- איור 15: ניתוח ההשפעת תאגיד BASF (ניתוח פנימי) על החברה הכוללת לשנת 2020..... 30
- איור 16: מודל קפיטליזם קשוב..... 31

1. הקדמה

השפעתה של הפעילות האנושית על התנאים הסביבתיים ועל יכולת האנושות להמשיך ולהתקיים בבטחה וברוחה גם בדורות הבאים הולכת ומתבררת, ויחד איתם מתבררות הסכנות שבהם האדם מעמיד מעצם פעילותו את קיומם של הדורות הבאים. ביטוי עז לרעיון נטבע עם הפצת השימוש במונח Anthropocene, במשמעות של העידן הגאולוגי האנושי החדש, שבו האדם משפיע באופן מובהק על כדור הארץ וסביבתו (ecosystem). מונח זה הוטבע ע"י Paul J. Crutzen מומחה למטאורולוגיה וכימיה של האטמוספירה (חתן פרס נובל לשנת 1995 על מחקריו בנושא היווצרות ודלדול האוזון באטמוספירה).

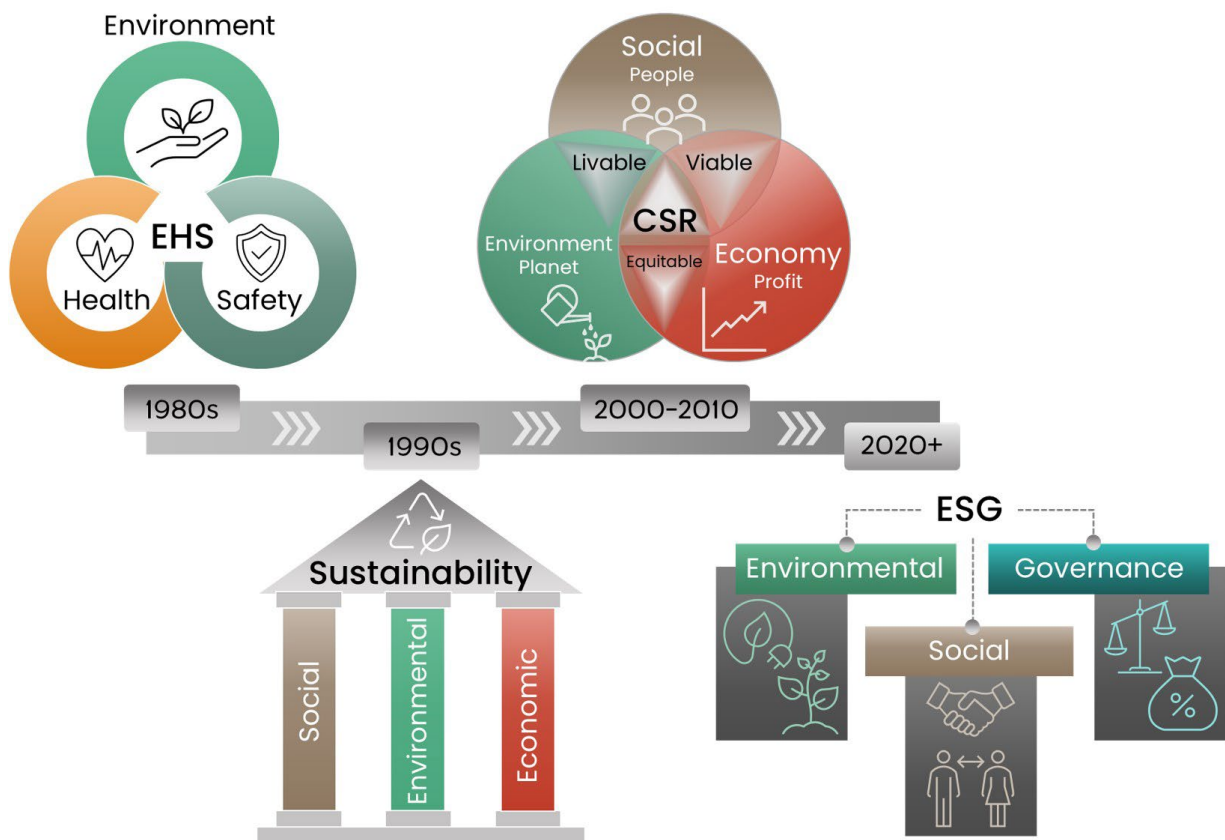
תאגידים¹ העוסקים בייצור והפקת מוצרים משפיעים בהכרח על הסביבה. לכן אין זה מפתיע ששיקולים סביבתיים נכנסים למארג השיקולים העסקיים במידה הולכת וגוברת. אם בתחילה, באופן הקונקרטי ביותר, בעקבות שימוש בחומרים מסוכנים כגון חומרי הדברה, אסונות אקולוגיים כמו דליפות נפט, או שחרור חומרים רעילים לסביבה, עד להתפתחות גישות כוללניות יותר, כגון LCA (Life Cycle Assessment) המעריכות את ההשפעה של מוצרים לכל אורך חייהם מעריסה לקבר (Cradle to Grave). לעומתם, פחות ברור כיצד שיקולים חברתיים נכנסים למערכת השיקולים העסקית, אולם גם הם מהווים חלק ממערך ההחלטות של תאגידים עסקיים. ארגונים משקיעים בקהילה באמצעות מיזמים חברתיים בתחומים שונים, כמו: חינוך בפריפריה החברתית והגיאוגרפית, עידוד ותמיכה בבעלי מוגבלויות ועוד. פעילויות אלו מבוצעות על ידי התנדבות עובדי הארגונים בשילוב תרומות כספיות של הארגון. כמו כן, מקובל שארגונים מתקדמים משקיעים בהיבטים החברתיים של עובדיהם והספקים שלהם (היבטים כמו: גוון תעסוקתי והכלה, איזון עבודה-משפחה, חינוך וקידום מקצועי, שקיפות).

¹ סיכום זה יעשה שימוש בעיקר במושג תאגיד לציון חברות מסחרית (company/corporation) על מנת לבדל בינו לבין החברה הכוללת (society)

2. מושגי יסוד

ארגונים וחברות למטרות רווח עברו שינויים משמעותיים משנות השמונים במאה ה-20 ועד היום. מארגונים בהם שורת הרווח הכלכלי היא הגורם הכמעט יחיד במערכת השיקולים, לארגונים החייבים לקחת בחשבון גם גורמים סביבתיים וחברתיים רחבים, הרבה מעבר לארגון או לתאגיד הספציפי. יש המכנים אותה שורת רווח משולשת (TRIPLE BOTTOM LINE) - כלכלי, סביבתי וחברתי. האבולוציה של המושגים שנכנסו לשיח מודגמת באיור 1.

איור 1: התפתחות מערכות שיקולי סביבה – חברה – ממשל

סביבה - בריאות - בטיחות (Environment Health Safety (EHS))

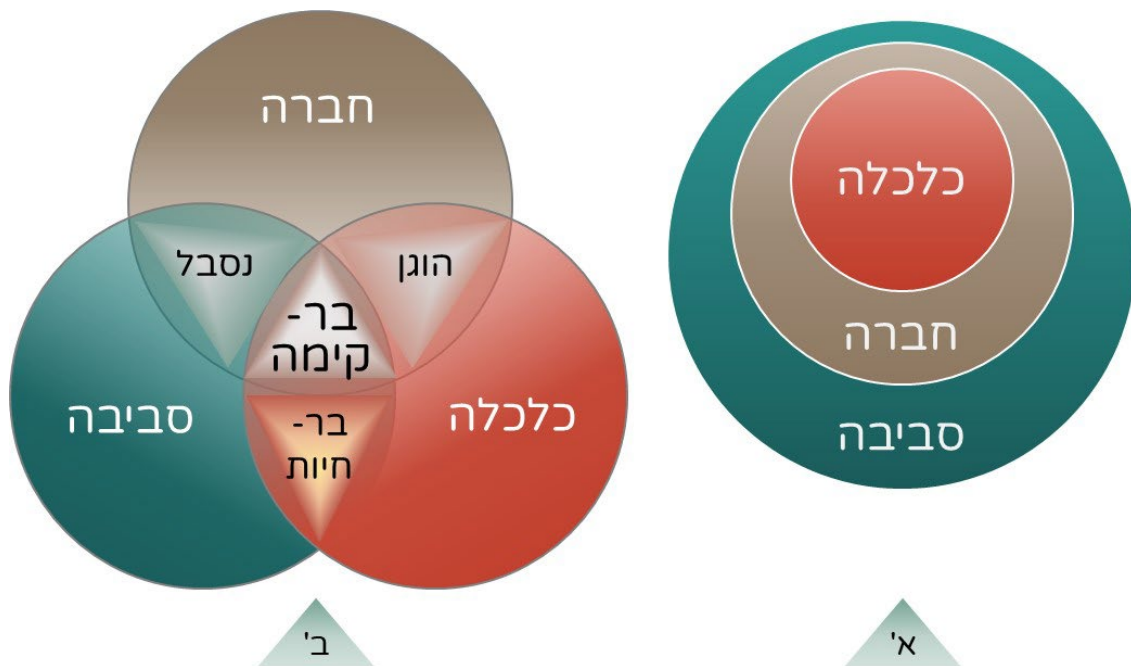
EHS הוא למעשה סט הכללים וההתנהגויות הארגוניות שמטרתן להגן על בריאות העובדים בסביבת העבודה. לפי כך זוהי הסתכלות מצומצמת יחסית העוסקת בבטיחות העובדים וכוללת אמצעי בטיחות פיזיים וסביבתיים. לעיתים קרובות נכנסו לשיקולים אילו שיקולי איכות. שיקולי EHS נכנסו באופן מאסיבי כלקח ממספר אסונות בתעשייה הכבדה אולם הם בעיקר מצומצמים לסביבת העבודה המיידית בארגון.

קיימות (Sustainability)

קיימות (sustainability) הוא מושג הוליסטי אוטופי עמום במידה ולא פשוט להגדרה מדויקת, ולפיכך ישנן הגדרות שונות של המונח. פיתוח בר-קיימא (sustainable development) הקשור במידה רבה למונח הקיימות, משמש לעיתים באופן חליפי ומסמל את המדיניות להשגת קיימות. ההגדרות של מושג קיימות נעות מההגדרה המקורית ע"י ועדת Brundtland של האו"ם² המדברות על אתיקה בין דורית, כלומר המשך ההתפתחות והרווחה האישית והלאומית כך שגם ההתפתחות והרווחה של הדורות הבאים לא תפגע ועד הגדרות רדיקליות המגדירות קיימות כהתפתחות ללא צמיחה (כלכלית).

קיימות מבוססת על שלושה עמודים מרכזיים (3 pillars): חברה- סביבה-כלכלה. היא מתוארת בשני אופנים כפי שמוצג באיור 2.

איור 2: היחס בין שלושת מרכיבי היסוד של קיימות במבט של קיימות "חזקה" ו"חלשה"

איור 2א' מתאר קיימות "חזקה"³ - דיאגרמה המציינת את היחסים בין "שלושת העמודים המרכזיים (3 pillars) של קיימות, שבו הן הכלכלה והן החברה מוגבלות על ידי מגבלות סביבתיות. איור 2ב'⁴ מתאר קיימות "חלשה"³ - (דיאגרמת Venn) קיימות היא אזור המפגש של שלושת המרכיבים.

המונח קיימות חלשה מרמז על קיום חילופיות אפשרית בין צורות שונות של הון טבעי וקיום ערך מוניטרי להון טבעי בעזרתו ניתן יהיה לסחור או לפצות על העלמות ההון הטבעי המקורי. הקיימות החלשה מניחה באופן מובלע שתמיד תהיה התקדמות טכנולוגית מספקת שתוכל לתת מענה עתידי

² Sustainability: "Development that meets the need of the present without compromising the ability of future generations to meet their own need"; Our Common Future Report of the World Commission and Development UN
....

³ J. Pelenc, J. Ballet, T. Dedeurwaerdere; Weak Sustainability versus Strong Sustainability;
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/6569122-Pelenc-Weak%20Sustainability%20versus%20Strong%20Sustainability.pdf>

⁴ Brundtland 1987 על מבוסס

להעלמות ההון הטבעי. קיימות חזקה לעומתה מניחה שאין ממש יכולת פיצוי של משאבים והון טבעי ויש מגבלה שבתוכה על האנושות לפעול (הסביבה היא הגורם המגביל). בהסתכלות זו קיימות אינה מטבע עובר לסוחר.

מאחר וקיימות מורכבות מסט סבוך של מערכת סביבתיות ביוטיות ו א-ביוטיות היוצרות את האקו-סיסטם בו אנו חיים, ההנחה שניתן יהיה למצוא תחליף ראוי במושגי קיימות "חלשה" נחשבת בד"כ בלתי מבוססת. גישת הקיימות החזקה היא הגישה שאמנם קשה יותר ליישום אולם בעלת הסיכוי להשגת קיימות אמיתית בטווח הארוך.

אחריות תאגידית (CSR) Corporate Social Responsibility

אחריות תאגידית היא ביטוי לסט ערכים המבטא התנהגות ארגונית כוללת, שארגונים משיתים על עצמם והכוללים מעבר לרווח גם אספקטים של אחריות חברתית וסביבתית ומשולב בעקרונות הקיימות. ארגון בעל אחריות תאגידית הוא ארגון המכיר בכך שהוא הוא חלק מהמארג בו הוא פועל ואינו מבודד מסביבתו, מכיר בתחומים בהם יש לו תרומה שלילית לסביבה ולחברה, מכיר שהוא בעל אחריות אמיתית כנה ושואף לעמוד במספר עקרונות כללים כגון:

- מינימום שינוע
- אינו מתנהל אך ורק לאור שיקולי ביקוש והצע (Economism)
- הגינות ואתיקה מרבית
- כל התוצרת או השירותים שמספק הארגון הם בעלי ערך קיימות מקסימלי אפשרי
- השקעה בקידום התאגיד והקהילה

Environmental-Society-Governance (ESG)

ESG הוא מסגרת שמטרתה להכניס לאסטרטגיית הארגון יכולת לזהות, להעריך ולנהל ערכי קיימות רלבנטיים לכלל בעלי העניין בתאגיד, אולם גם מאפשרים יצירת ערך אמיתי (מוניטרי) לארגון. אם CSR הוא המסגרת הרעיונית לקראת ממדי קיימות, מסגרת ESG כשמה עוסקת בממדים סביבתיים חברתיים וניהוליים.

ממד סביבתי עוסק בהשפעת פעילות התאגיד על הסביבה הפיזית ובסכנות שינוי האקלים על פעילות התאגיד שותפיו וספקיו. ממד זה כולל פליטת מזהמים וגזי חממה, ברוא יערות ושמירה על מגוון ביולוגי, יעילות אנרגטית, ניהול משאבי מים ומחזור.

ממד חברתי עוסק בהשפעה חברתית וסיכונים כתוצאה משינויים חברתיים וקהילתיים סביב הארגון. ממד זה כולל מנהגי ונהלי עבודה, בריאות ובטיחות, שילוב אוכלוסיות ומגדרים, שוויון והכלה.

ממד ניהולי עוסק באספקטים של מנהל איכותי תקין וצודק בארגון ואצל בעלי העניין ליצירת ערך חברתי וסביבתי, כולל ניהול סיכונים. ממד זה כולל אתיקה ארגונית, מבנה דירקטוריון והנהלה, בטיחות מיזע, תגמול ופערי שכר, ומדיניות מניעת שוחד ושחיתות.

CSR ו-ESG כשיקול מהותי בהערכת תאגידים

CSR ו-ESG נמצאים על רצף אחד וחלקית התפתחו באופן מקביל ולעיתים משמשים באופן חליפי זה עם זה. אם CSR הוא המסגרת הרעיונית לקראת ממדי קיימות, ESG הוא שיטה המאפשרת מדידה של ממדי קיימות והכנסת ערך אמיתי לערכים שהם מייצגים, ולהוות חלק מחובת הנאמנות של הארגון כמו

יצירת רווח⁵. ההתנהלות בהתאם לפילוסופיות אילו תאפשר קיימות אמיתית וקיום עתידי בטוח. המגמה העכשווית לשילוב שיקולים אילו בהערכה של חברות ליצירת ערך בהשקעה התפתחה ממושגים פחות מוגדרים כגון השקעה אחראית (Responsible Investment), או חברות המתנהלות באופן אתי ומוסרי ("חברות של חיבה"), המכונה Impact Investing ומתוארת בקצרה בהמשך.

תקני ניהול סביבה וניהול אחריות ככלי לניהול בארגונים

כדי לפתח, לקדם ולנהל היבטי סביבה ואחריות חברתית בארגונים פותחו ומיושמים תקנים בינלאומיים ומקומיים לניהול היבטים אלו בארגונים. העיקריים שבהם:

- תקני ניהול סביבה ממשפחת ISO 14000 שמשולבת בתקינה הישראלית.
- תקני ניהול אחריות חברתית: תקן בינלאומי ISO 26000, ותקן ישראלי 10000 שפותח ומיושם בישראל בתחום זה.

הארגונים מיישמים את התקנים כחלק ממערכי הניהול שלהם, מנטרים את ייזום התקנים באמצעות מערך מבדקים פנימיים ומבדקים חיצוניים על ידי גופים מתעדים כמו מכון התקינה הישראלי ואחרים. הידע והניסיון הצבור בתקנים אלו חיוני ליישום היבטים אלו בארגונים.

יחד עם התקנים נוסדו ארגונים המדרגים תאגידים בתחום ESG בארץ – ארגון מעלה (MAALA) ובעולם למשל MSCI⁶ או Bloomberg⁷.

⁵ A. Cincinnati Cini, C. Ricci; CSR as a driver where ESG performance will ultimately matter. SYMPHONYA Emerging Issues in Management, 1, 2018. <https://symphonya.unimib.it>

⁶ www.msci.com/our-solutions/edg-inversting/edsg-ratings)

⁷ www.bloomberg.com/professional/dataset/global-environmental-social-governance-data

3. דרוג מעלה

בישראל ארגון מעלה⁸ הוא הארגון הבודק ומסווג חברות שלהן מחזור הכנסות של מעל 320 מיליון ₪ בתחום האחריות התאגידית. מתוך אתר החברה: "מעלה היא ארגון גג של כ-120 חברות מהמובילות במשק הישראלי, הפועל לקידום נושאים של אחריות תאגידית ולפיתוח הסטנדרטים של ניהול אחראי בישראל... כשמטרתה הראשית היא העלאת מודעות הסקטור העסקי לחשיבות האחריות התאגידית במרקם החברתי הכללי"

תהליך הדרוג מתואר באיור 3.

איור 3: תהליך דרוג מעלה⁷

הארגונים הנסקרים מחולקים לשלושה ענפים עיקריים כפי שמתואר בטבלה 1. הניתוח הנוכחי מתרכז בתאגידים גדולים בעלי ענף סביבתי מוגבר (ענף א').

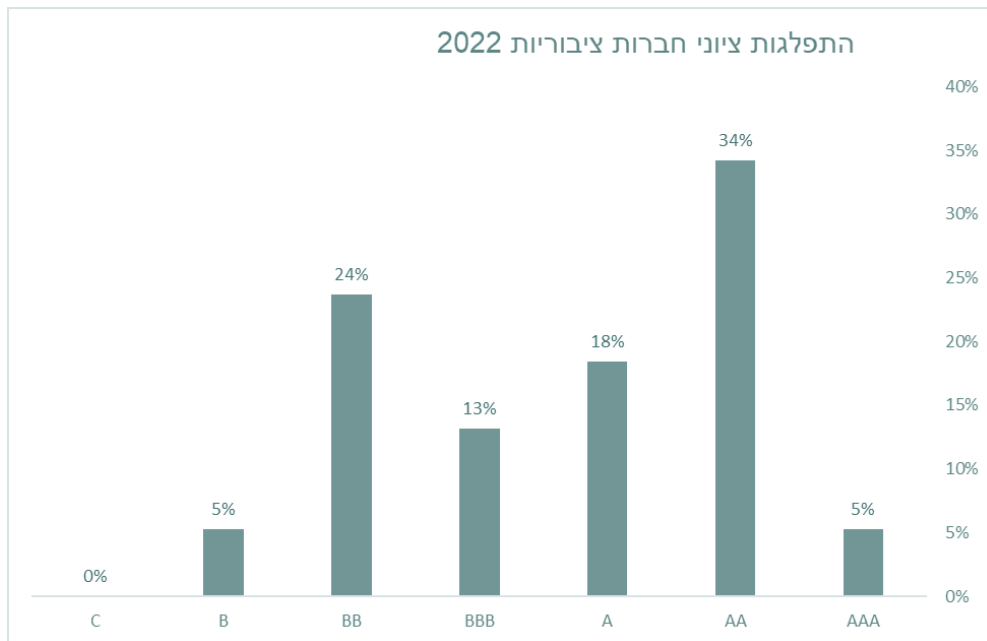
⁸ <https://www.maala.org.il/>

טבלה 1: חלוקה לפי ענפי תעשייה של התאגידים הנבחרים ע"י מעלה⁷

ענף א'	ענף ב'	ענף ג'
1. כימיה	15. קמעונאות	22. תכנה
2. פרמצבטיקה	16. טלפוניה	23. כוח אדם
3. בנייה	17. מלונאות	24. ניהול וייעוץ
4. כרייה	18. חומרה	25. ניהול נדל"ן (השכרת קניונים)
5. אנרגיה	19. נדל"ן (יזום ובנייה)	26. בנקים
6. דלק	20. לוגיסטיקה ושילוח	27. בתי השקעות
7. תחבורה	21. אחר (בהתאם להתייעצות ושיקול צוות אנליזה סביבתית)	28. ביטוח
8. מוצרי עץ ו/או נייר	29. אחר (בהתאם להתייעצות ושיקול צוות אנליזה סביבתית)	
9. סמיקונדוקטור ושבבים		
10. מזון ומשקאות		
11. טקסטיל		
12. אלקטרוניקה		
13. פלסטיק		
14. אחר (בהתאם להתייעצות ושיקול צוות אנליזה סביבתית)		

כל החברות המדורגות מקבלות "תג" (כסף, זהב, פלטינה, פלטינה+) על בסיס ציון סופי. באתר מעלה מוצג הציון מקודד על סקלה 1-10 יחד עם תג הדרוג. תאגידים ציבוריים מדורגים ללא פרקי תרומה והתנדבות בסקלה דמוית דרוג אשראי (C, B, BB, BBB, A, AA, AAA) התפלגות דירוגי התאגידים הציבוריים מופיע באיור 5.

איור 4: התפלגות דרוג תאגידים ציבוריים בדרוג מעלה

מקור: ארגון מעלה

רשימת נושאי הליכה הנסקרים מופיעה בטבלה 2 יחד עם מהות ההערכה. עמודת הסיווג היא הערכה של הכותב לסדר החשיבות של התחום הנסקר (E;S;G) לפי high/medium/low⁹. כמו כן נקבע אחוז המדדים הכמותיים לפי נושא ההערכה מתוך שאלון מעלה המפורט.

⁹ סדר הופעת הנושא מתאר את מדרג החשיבות של נושא ההערכה. כך למשל:

$$E/S/G = E(\text{high}) > S(\text{medium}) > G(\text{low})$$

טבלה 2: נושאי הליכה בסיווג לפי סדר חשיבות

אחוז מדדים כמותיים לתאגידים בעלי ענף סביבתי מוגבר	סיווג	מהות ההערכה	תחומי הערכה	נושא הערכה (משקל נושא בהערכה)
38.5%	E/G	מדיניות, ממשקי ניהול, אכיפה	ניהול ועמידה בחוק	איכות סביבה וקיימות (15-25%) נעשה שימוש בממוצע
	E/G	ניתוח השפעות סביבתיות של הפעילות בארגון ואצל בעלי העניין	ניתוח מהותיות	
	E/G	מיפוי ושיפור ההתייעלות האנרגטית והכנסת שימוש באנרגיות מתחדשות	התייעלות אנרגטית	
	E/G	דיווח של צריכת אנרגיה, פליטות פחמן, פסולת, מים ושפכים. יעדים כמותיים להפחת טביעות אצבע	מדידה ויעדים	
16.6%	G	ניתוח מבנה ועצמאות דירקטוריון	עצמאות דירקטוריון	ממשל תאגידי (9%)
	G	ניהול דירקטוריון (בחירה/כישורים/תגמול/נוכחות וכו')	אפקטיביות	
	G	הכשרה מקצועית	הכשרת דירקטורים	
	G	מדיניות ניהול סיכונים וביקורת פנימית וחיצונית	ניהול סיכונים וביקורת	

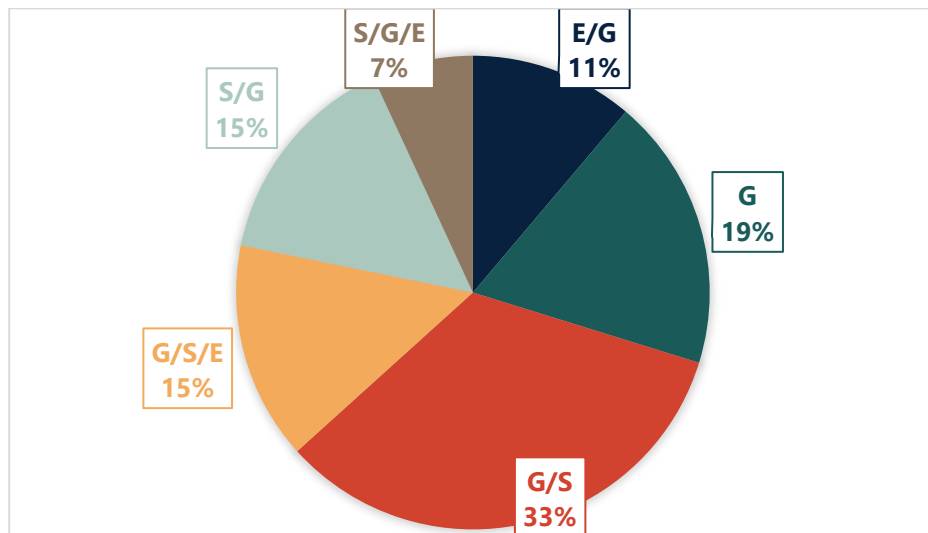
נושא הערכה (משקל נושא בהערכה)	תחומי הערכה	מהות ההערכה	סיווג	אחוז מדדים כמותיים לתאגידים בעלי ענף סביבתי מוגבר
אתיקה ארגונית וערכי יסוד (15%)	קוד אתי רלבנטי ועדכני	קיום והתאמת הקוד האתי לענף העסקי, לרוח הזמן ולהנחיות הבינלאומיות	G/S	4.8%
	הטעמה ואפקטיביות	ניהול מנגנון ארגוני לתוכנית האתיקה יישומה והטמעתה. הגנת פרטיות ומניעת שחיתות	G/S	
	משוב ודיאלוג מחזיקי עניין	השתתפות בתוכניות רגולטוריות וולונטריות לענייני אחריות חברתית וחשיפת היבטים אתיים לבעלי עניין	G/S	
	עמידה ברגולציה וגילוי נאות	עמידה בתנאי הרגולציה הרשמיים	G	
אחריות ברכש (10%)	מדיניות ושקיפות	מדיניות רכש והתייחסות לנושאים חברתיים וסביבתיים בשיקולי רכש	G/S/E	66.6%
	תשלומים, בקרות ויישום	מדיניות תשלומים ובקרה על חוקי עבודה אצל קבלני משנה, ספקים ונותני שירות והתייחסות לרכש בעל מאפיינים סביבתיים וחברתיים	G/S/E	
	השקעה בספקים	הכשרות פיתוח יכולות והערכה אצל ספקים המהווים חלק משרשת האספקה	G/S	
עובדים (14%)	סביבת עבודה בטוחה ותומכת	ניהול ופתוח אמצעים להגנת העובד ברמה הפיזית ובמעטפת הסביבתית המאפשרת השתלבות קידום מניעת אפליה ורווחה	S/G	40.9%

נושא הערכה (משקל נושא בהערכה)	תחומי הערכה	מהות ההערכה	סיווג	אחוז מדדים כמותיים לתאגידים בעלי ענף סביבתי מוגבר
	פיתוח עובדים והיערכות לעולם עבודה מתארך ומשתנה	ניהול ופיתוח אמצעים לשיפור המקצועיות, תחלופה, שדרוג ותמיכה בתהליכי פרישה ואחריה	S/G	
גיוון והכלה (9%)	פעולות ניהוליות	הדרכות מבחני מיון ותוכניות שימור וקידום נשים. התייחסות לארגונים של הקהילה הגאה ומגוון המשפחות בישראל	S/G	90.9%
	מדידה ויעדים	מדידה והגברת הגיוון המגדרי האתני והגילי בכל שדרות החברה	G/S	
	הגברת נגישות	חשיפת והגברת האמצעים המאפשרים נגישות לכל מתקני ופרסומי החברה	G/S	
תרומה לקהילה (10%)	תרומה	מעקב ודיווח על תרומות ישירות (כסף) עקיפות (שווה כסף) ותוכניות השקעה חברתית בקהילה. תרומות עובדים ומנגנוני השוואת תרומה (matching)	G/S	63.6%
	השפעה חברתית (חברות ממשלתיות בלבד)	גיבוש מדידה ודיווח של תוכניות השפעה חברתית וקהילתית בהתאם למטרות החברה	G/S	

נושא הערכה (משקל נושא בהערכה)	תחומי הערכה	מהות ההערכה	סיווג	אחוז מדדים כמותיים לתאגידים בעלי ענף סביבתי מוגבר
מעורבות חברתית של עובדים (8%)	תוכניות התנדבות	מדיניות וניהול תוכניות התנדבות כולל בחינה ביחס לעיסוק התאגיד ומעורבות עובדים	S/G	50.0%
	מדידת התנדבות	מדידת היקף ההתנדבות בארגון	G/S	
ניהול ודיווח חברתי סביבתי (5%)	דו"ח אחריות תאגידית	דו"ח אחריות תאגידית ודרוג	G/S/E	0.0%
	ניהול אחריות תאגידית	ניהול אחריות תאגידית בארגון	G/S/E	
הגעה של עובדים אל וממקום העבודה - נושא בהרצה	ניהול תהליכי ההגעה למקום העבודה וממנו	מיפוי ופתרונות נושאי ההגעה למקום העבודה מתוך הבנה שעומסי תחבורה פוגעים ברווחת העובד, פריון בעבודה וזיהום סביבתי	S/G/E	36.4%
בטיחות בבנייה ובתעשייה נושא בהרצה	ניהול בטיחות תהליכי שיפור בטיחות ומעקב תאונות	ניהול ומעקב אחר תהליכי שיפור בטיחות ואירועי תאונה וכמעט תאונה	S/G/E	26.0%

כל ארגון מדורג על בסיס שאלון מפורט והציון הסופי של התאגיד מקודד על סקלה 1-10 עפ"י מפתח שמפורסם באתר הארגון. נושא ללא ציון אינו רלבנטי לתאגיד ונורמל בהתאם לצורך ההערכה בדוח זה. התפלגות הקריטריונים לפי סיווג מתוארת באיור 6. אף כי במהותם תחומי סביבה - חברה - ממשל אמורים להיות משולבים ותחום הממשל התאגידי הוא חלק מכל הקריטריונים נראה שהדגש הינו על קריטריונים הקשורים לממשל תאגידי. 66% מהקריטריונים שמים דגש על ממשל תאגידי ורק בשאר הקריטריונים הוא מופיע בחשיבות משנית.

איור 5: סיווג הקריטריונים של דרוג מעלה לפי תחום (ממשל-חברה-סביבה)

3.1 החברות בסקטורים בעלי השפעה סביבתית

כללי

תאגידים שהוגדרו כ"בעלי ענף סביבתי מוגבר" נבחנו בדו"ח זה עפ"י החלוקה הבאה:

- הייטק ובטחון: אינטל, אלביט, תעשייה אווירית, רפאל
 - כימיה ופרמצבטיקה: ICL (לשעבר כי"ל, כימיקלים לישראל), אדמה, טבע, טמבור, פאדאגיס
 - תעשייה ומזון – ציבוריות: אינפיניה (קבוצת נייר חדרה לשעבר), יוניליוור, סנו, על בד (מגבונים לחים ומוצרי היגיינה), שטראוס
 - תעשייה ומזון- פרטיות: התאגיד המרכזי לייצור משקאות קלים, כתר, נטפים, קבוצת חיפה, תנובה
 - תשתיות ואנרגיה – דלק ותחבורה: אנרגיאן (חיפושי גז ונפט), בזן, דלק לישראל, נמל אשדוד, נמל חיפה, נתיבי איילון, צים
 - תשתיות – חשמל ומים: אנרגיה OPC (חברת חשמל פרטית -רותם), חברת החשמל, מקורות
- חלוקה זו תואמת את החלוקה של מעלה מלבד סקטורים המכילים מספר גדול של חברות שחולקו לתת קבוצות ממין העניין. תעשייה ומזון אפשרו חלוקה בין חברות פרטיות וציבוריות וסקטור התשתיות ואנרגיה חולק לשניים לפי דלק ותחבורה ותשתיות מים וחשמל.

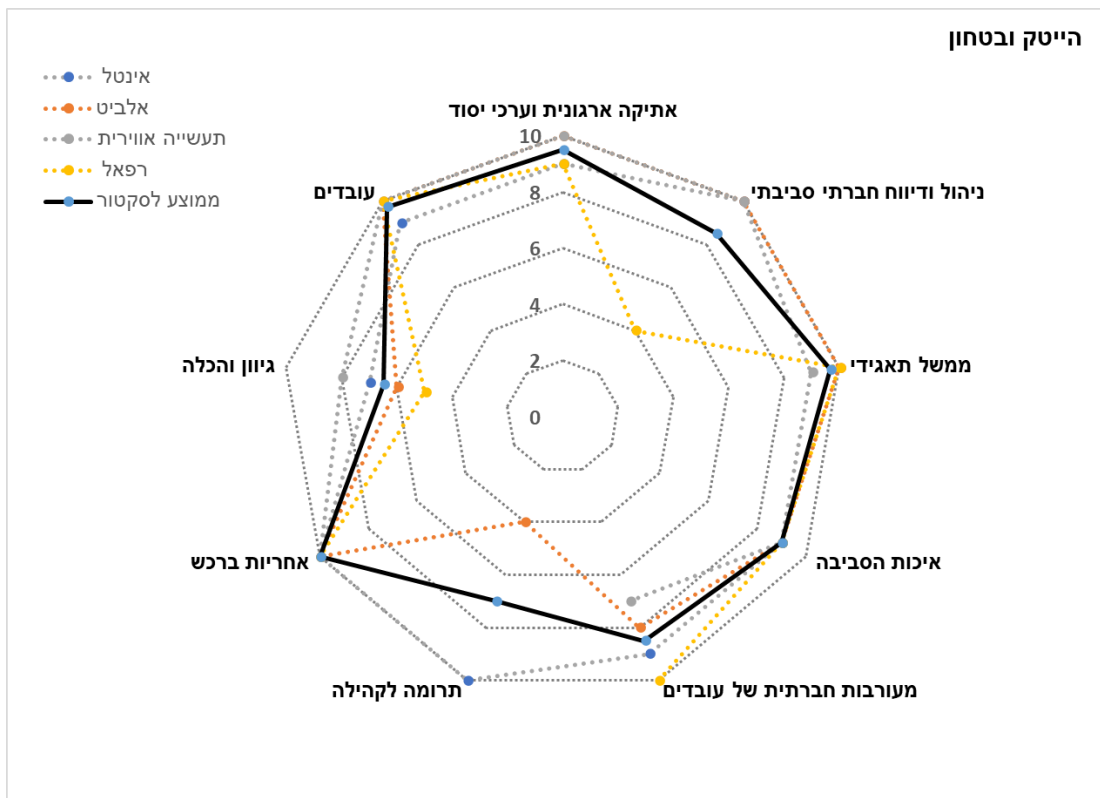
לצורך השוואה וזיהוי מגמות כלליות בסקטור ספציפי הועלו נתוני מעלה על גרף "רדאר" המאפשר השוואת לפי תחומים והשוואה בין חברות בתחום מסוים. כאשר כל התחומים מדווחים הגרף יהיה "סגור" וכאשר אין ציונים בתחום מסוים הגרף יישאר "פתוח". בנוסף חושב ממוצע משוקלל של כל תאגיד בסקטור. השקלול מנרמל את כל ציוני התאגיד ללא התחומים שאין לגביהם נתוני זרוג (לדוגמה ממשל תאגידי לא נבחן בחברות פרטיות). בנוסף חושב לכל תאגיד בסקטור ציון סטנדרטי (Standard Score)¹⁰ המאפשר השוואה ישירה בין תאגידים בסקטור.

3.2 ניתוח והשוואת סקטורים

3.2.1 ניתוח הסקטורים

הייטק וביטחון

איור 6: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור הייטק וביטחון

ציוני החברות המשוקללים והמנורמלים מופיעים בטבלה 3.

¹⁰ Standard Score = {[Value]-[Mean]}/(standard deviation)

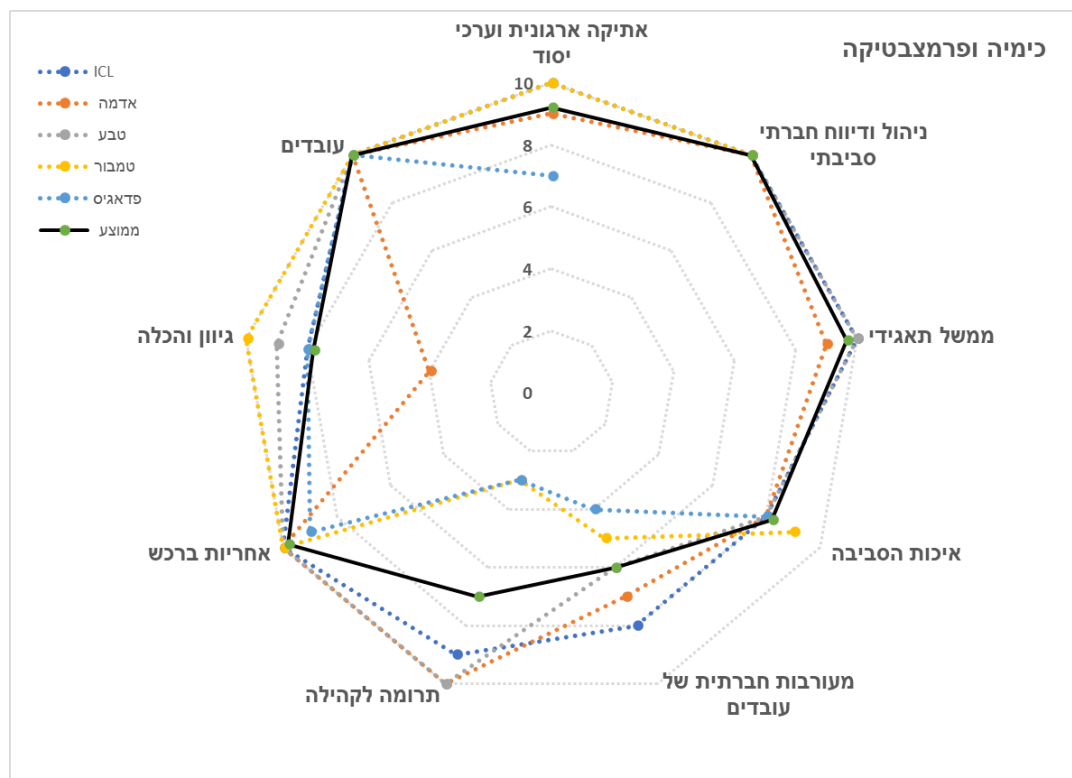
טבלה 3: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור הייטק ובטחון

אינטל	אלביט	תעשייה אווירית	רפאל	סקטור
9.08	8.68	9.21	8.78	8.94
0.65	-1.19	1.27	-0.74	----
ציון משוקלל				
Standard Score				

כללית ניתן לומר שברוב התחומים הדרוג של חברות בסקטור זה הם טובים מלבד שלושה נושאים שבולטים בשונותם הגדולה יחסית, מעורבות חברתית של עובדים, גיוון והכלה ותרומה לקהילה שמציג את השונות הגדולה ביותר. חברות מתחום ההייטק והבטחון מצטיינות בד"כ במתן תנאים מצוינים לעובדים, תוכניות מעורבות חברתית של עובדים וניהול הדוק המתבטא בממשל תאגידי מסודר, אחריות ברכש טובה ויישום ניהול סביבתי ותאגידי. תרומה לקהילה שהיא בעיקרה פעילות פילנטרופית לא נמדדה בכל הארגונים אולם הציגה שונות גדולה בין ארגון אזרחי במהותו (אינטל) לצבאי במהותו (אלביט). שונות רבה יחסית נראית גם בגיוון והכלה ונראה שארגונים הדורשים מיומנות גבוהות של כוח האדם מאפשרים פחות גיוון. מאידך בארגונים גדולים יש מקום לכוח אדם פחות מיומן ומקצועי ולכן השונות קטנה יותר בסעיף זה.

כימיה ופרמצבטיקה

איור 7: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור כימיה ופרמצבטיקה

טבלה 4: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור כימיה ופרמצבטיקה

סקטור	פדאגיס	טמבור	טבע	אדמה	ICL	ציון משוקלל
8.56	7.31	8.57	9.19	8.58	9.16	ציון משוקלל
----	-1.84	0.01	0.92	0.02	0.88	Standard Score

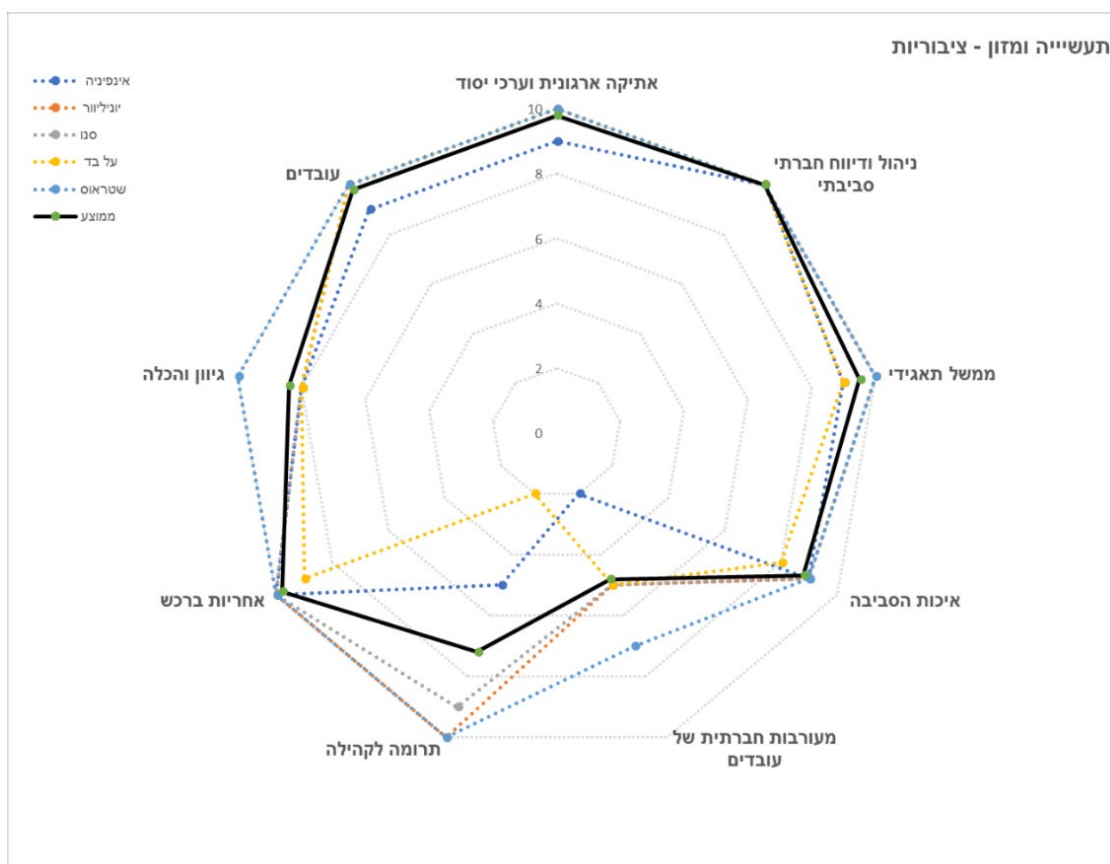
הדרוג של חברות בתחום הכימיה והפרמצבטיקה הוא רק מעט פחות טוב בהשוואה לחברות בסקטור ההייטק והבטחון בדרוג הממוצע. התחומים בהם יש שונות גדולה בציוני הדרוג הם בתרומה לקהילה, מעורבות חברתית של עובדים וגיוון והכלה. תופעה בולטת בדרוג בסקטור זה הוא הדמיון בציונים בין טמבור לפדאגיס בתחומי תרומה לקהילה, מעורבות חברתית של עובדים ואיכות הסביבה. טמבור היא תאגיד פרטי לעומת פדאגיס שהוא ציבורי. יתכן שההבדל נעוץ במרקם הסוציאקונומי של העובדים בחברות אילו שאינו "נוח" פעילות "פילנטרופית".

תעשייה ומזון

מספר החברות בסקטור זה אפשרו השוואה בין חברות ציבוריות לפרטיות.

1. תעשייה ומזון - ציבוריות

איור 8: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תעשייה ומזון - ציבורי

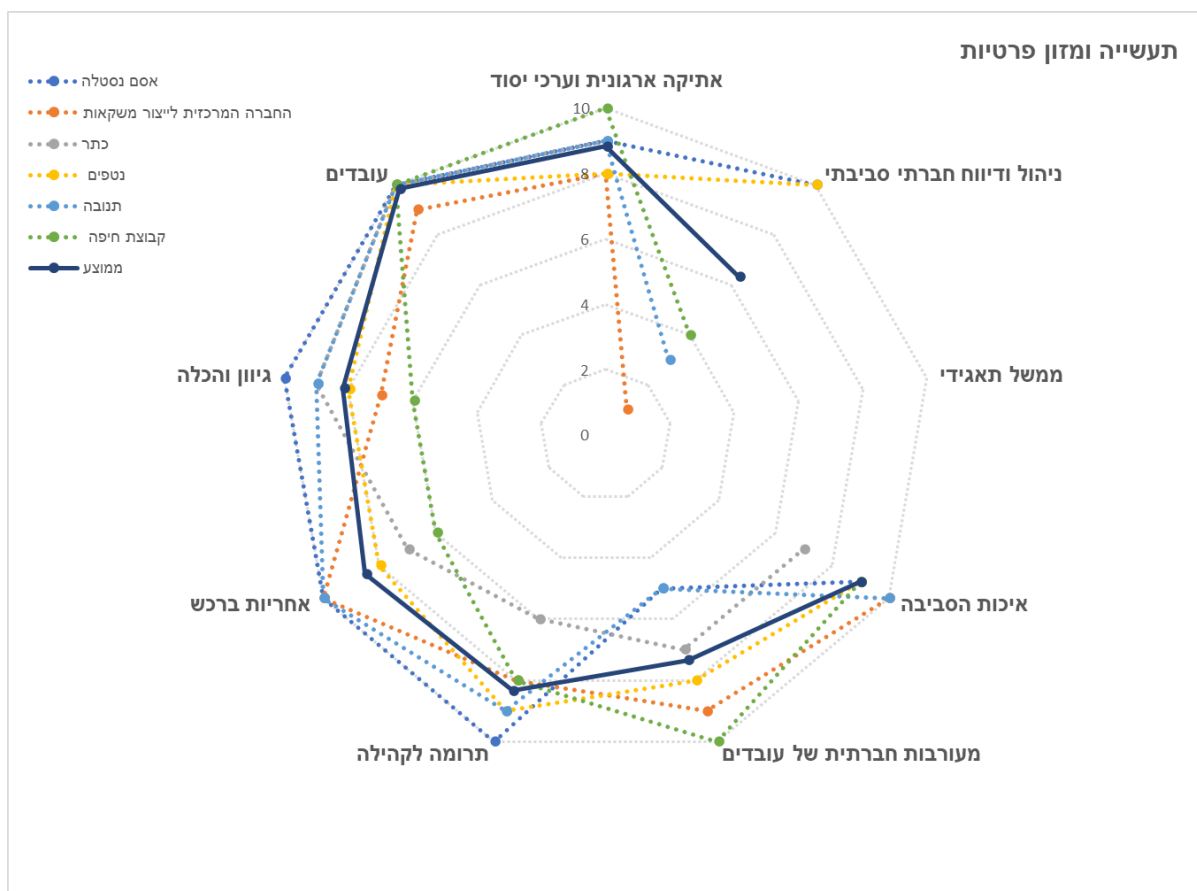

טבלה 5: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור תעשייה ומזון - ציבורי

אינפיניה	יוניליוור	סנו	על בד	שטראוס	סקטור
8.10	9.14	8.10	8.03	9.56	8.59
-0.76	0.87	-0.76	-0.87	1.52	----
ציון משוקלל					
Standard Score					

2. תעשייה ומזון – פרטיות

איור 9: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תעשייה ומזון – פרטיות

טבלה 6: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידים בסקטור תעשייה ומזון - פרטי

ציון משוקלל	אסם- נסטלה	התאגיד המרכזי לייצור משקאות	כתר	נטפים	תנובה	קבוצת חיפה	סקטור
9.18	8.42	8.04	8.75	8.80	8.40	8.60	
Standard Score	1.61	-0.50	-1.54	0.42	0.57	-0.56	----

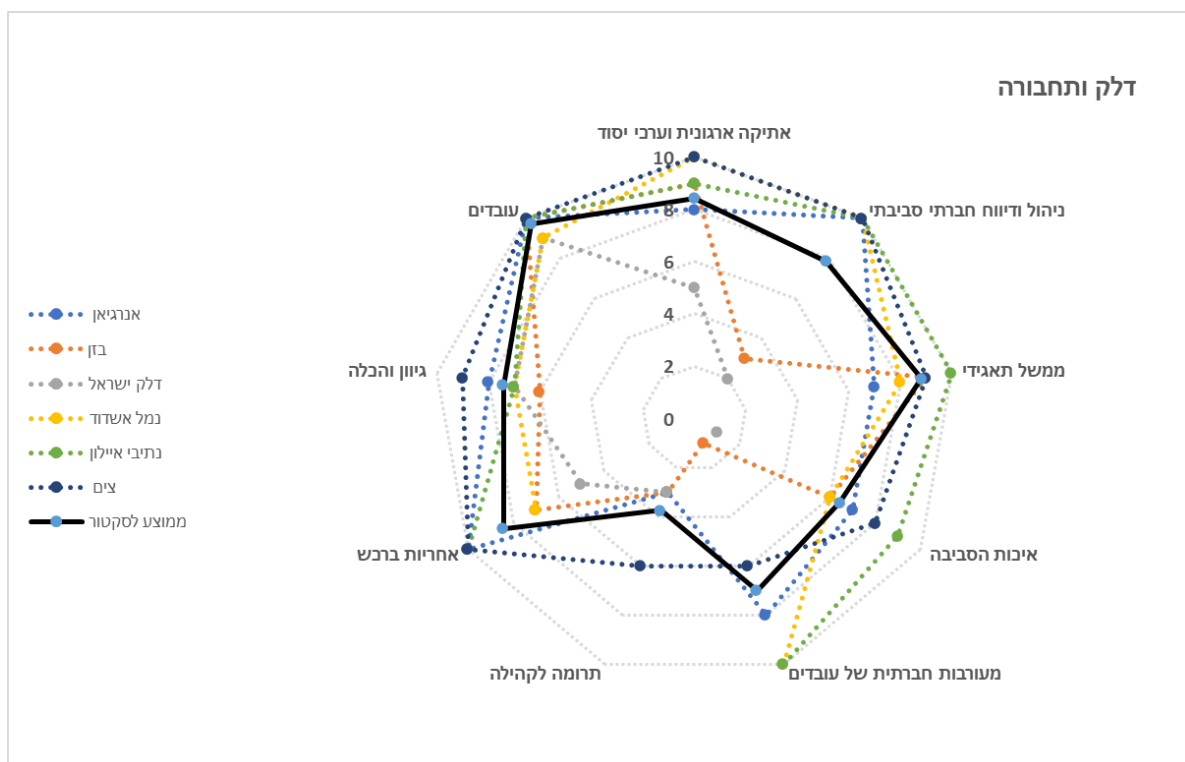
תאגידים פרטיים בסקטור תעשייה ומזון לא נמדדו בנושא ממשל תאגידי. קריטריון זה מופיע בתיאור הגרפי להדגשת העניין (על כן הקווים אינם סגורים), הציונים נורמלו ללא קריטריון זה.

השוואת תאגידים ציבוריים לפרטיים בסקטור זה מראה לעומת זאת שהציון הממוצע זהה. ההבדל העיקרי בין חברות בסקטור הציבורי לפרטי הוא שבעוד שבסקטור הציבורי תחומי המעורבות החברתית מראה שונות רבה בסקטור הפרטי רוב הנושאים שנבחנו הם בעלי שונות ופיזור משמעותי כפי שאולי ניתן לצפות מהשוואת ארגונים מסודרים יותר ומסודרים פחות כאילו ששורת הרווח הסופי הוא העניין העיקרי שמכתיב את התנהלותם. המפתיע שתאגידים בתחום המזון נושא הניהול והדיווח הסביבתי נמצא בחלק מהם בעדיפות נמוכה.

תשתיות ואנרגיה

1. תשתיות ואנרגיה – תחבורה ודלקים

איור 10: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תשתיות ואנרגיה- תחבורה ודלקים

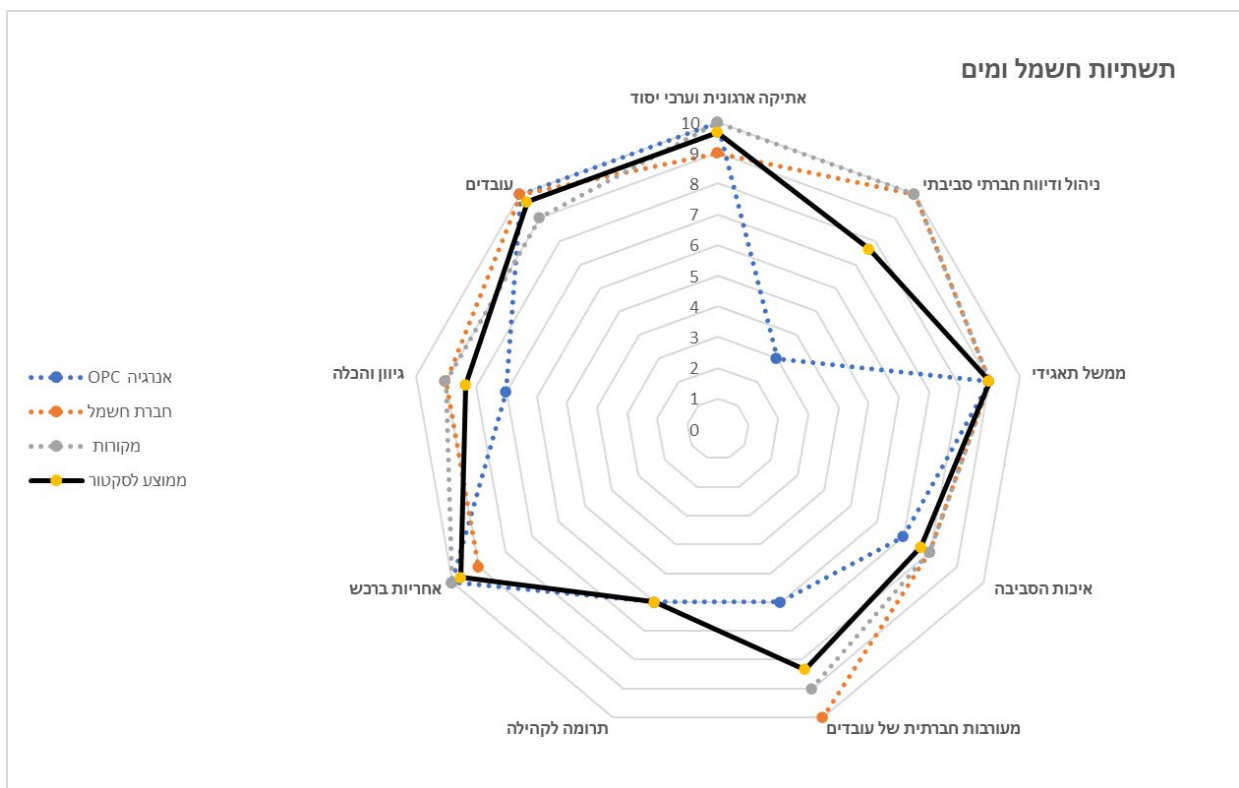

טבלה 7: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידיים בסקטור תשתיות ואנרגיה-תחבורה ודלקים

ציון משוקלל	אנרגיאן	בזן	דלק ישראל	נמל אשדוד	נמל חיפה	נתיבי איילון	צים	סקטור
7.97	6.53	4.51	8.12	8.76	9.31	8.79	7.67	
Standard Score	0.22	-2.16	-5.97	0.85	2.04	3.09	1.94	----

2. תשתיות ואנרגיה – חשמל ומים

איור 11: ציוני "מעלה" בתחומים הראשיים לסקטור תשתיות ואנרגיה – חשמל ומים

טבלה 8: ציון משוקלל ומנורמל של דרוג מעלה לתאגידיים בסקטור תשתיות ואנרגיה-חשמל ומים

ציון משוקלל	OPC אנרגיה	חברת החשמל	מקורות	סקטור
7.97	9.08	9.11	8.72	
Standard Score	-1.41	0.68	0.74	----

השוואת סקטור דלקים ותחבורה לסקטור חשמל ומים מראה הבדל בולט בין תתי הסקטורים. אף כי בסקטור תשתיות חשמל ומים נבחנו רק 3 חברות לעומת 6 ההבדל ניכר הן במוצע הכללי והן ברמת הפיזור. בכל התחומים הנבדקים בסקטור הדלק והתחבורה יש פיזור גדול בין החברות ולא רק בתחום

איכות הסביבה והניהול והדיווח הסביבתי (שעדיין לא מפתיע שזוכה להתייחסות נמוכה למדי בסקטור זה).

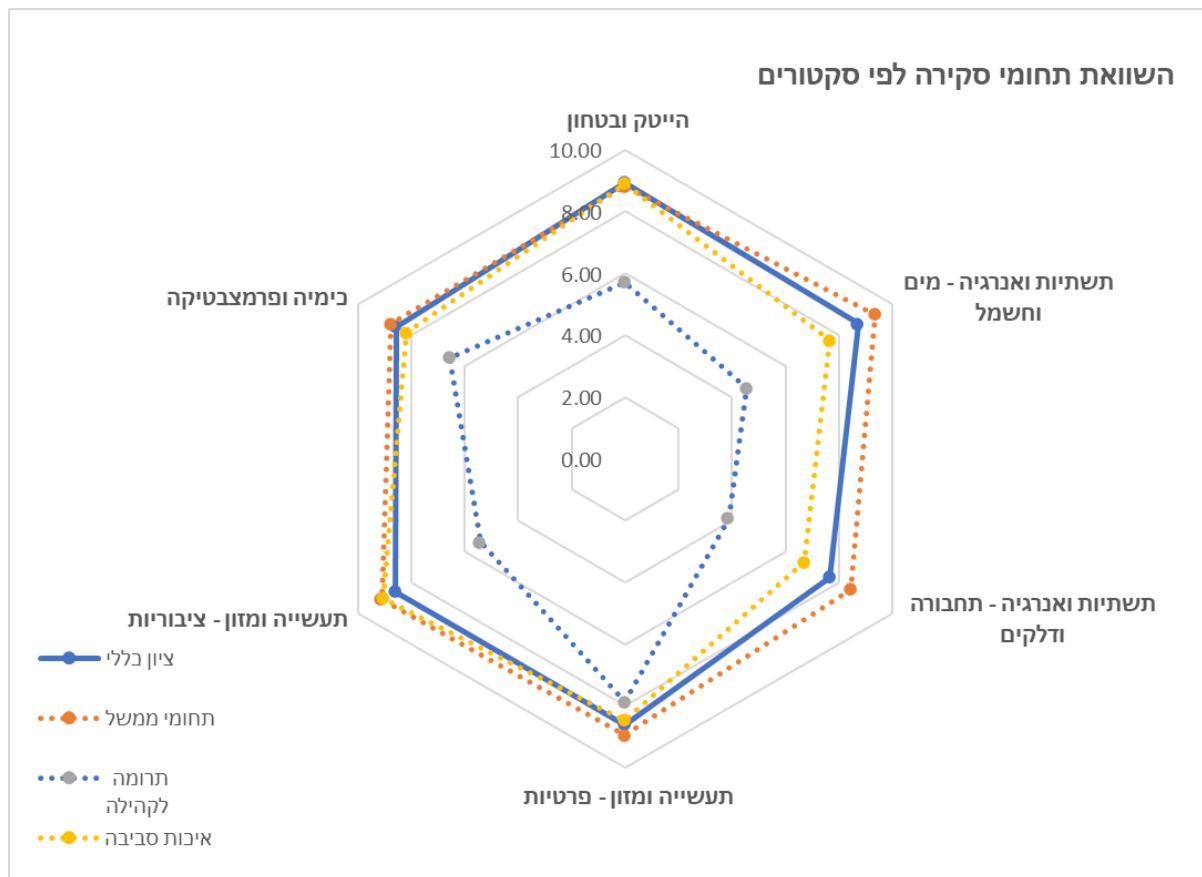
3.2.2 השוואת הסקטורים

נושאי ההערכה של דרוג מעלה (טבלה 2) אוגדו לשלושת תחומי ESG על מנת לאפשר השוואה מצומצמת ופשוטה יותר בין הסקטורים.

- נושאי סביבה: איכות סביבה וניהול ודיווח סביבתי
- נושאי תרומה לקהילה: תרומה לקהילה, מעורבות חברתית של עובדים
- נושאי ממשל: אתיקה וערכי יסוד, עובדים, אחריות ברכש, גיוון והכלה

ממוצע הציונים לשלושת תתי הנושאים המאוגדים מתואר באיור 13. על מנת לאפשר השוואה בין תאגידים שלגבי קריטריונים מסוימים אין ציונים (לא רלבנטיים לעיסוק התאגיד או שלא נבחנו) נורמלו כל הנתונים לסקלה של 1-10 כמו דרוג מעלה.

איור 12: השוואת ציוני מעלה מאוגדים לתחום ממשל, חברה וסביבה לפי סקטורים תעשייתיים

בולטת במיוחד העובדה שהציונים בתחום התרומה לקהילה (7.7-3.9) נמוכים בהשוואה לציונים בתחום איכות הסביבה (9.0-6.7) והממשל התאגידי (9.5-7.6) התומכים ישירות בפעילות החברות. בולטות לרעה החברות השייכות לתשתיות ואנרגיה בסקטור הדלק והתחבורה בציונים בתחום התרומה לקהילה ואיכות הסביבה. סיבות אפשריות לתרומה הנמוכה לקהילה דורשות ניתוח סוציולוגי מעמיק

והציונים הנמוכים בתחום איכות הסביבה נובעות ככל הנראה מניגוד אינטרסים מובנה בין פעילות החברות הנחשבת למזהמת ולא ידידותית לסביבה ועצם הבחינה בהסתכלות של שימור וקיימות.

3.3 דיון ביקורתי

ביקורת נוקבת על דרוג מעלה ניתן למצוא בתחקיר אתר "שקוף"¹¹ המציין מספר נושאים בעייתיים. המרכזיים בהם הם ניגוד עניינים, חוסר שקיפות וסתירות מהותיות בין דרוג מעלה למדדים "אובייקטיביים בלתי תלויים". טענת ניגוד העניינים עיקרה קשורה בכירים בתאגידים הנסקרים אשר משמשים גם כדירקטורים וכגורמים מקצועיים בוועדות במעלה. חוסר שקיפות בכך שהשאלונים עליהם מבוסס הדרוג אינם מתפרסמים ע"י מעלה וגם כי חלק מהשאלות אינו מספיק מחודד ואינו מתחשב בעצימות ארועים חריגים ומאפשר קבלת נקודות זכות במקרה של שיפורים מינוריים יחסית. בנוסף מציין תחקיר שקוף גם סתירה בין מדד ההשפעה הסביבתית של המשרד להגנת הסביבה¹² לדרוג מעלה. כל אילו מטילים ספק באמינות הדירוג ונטען שתפקידו העיקרי לשמש ככלי לעידוד השקעות בתאגידים המסוקרים למשקיעים מודעים סביבתית. גם אצל חוקרי מוסד נאמן עלתה תהייה ביחס למהימנות הדיווחים והאם אין פה למעשה Greenwashing¹³ של התאגידים הנסקרים והסתרת תחת סיסמאות ודרוגים "ירוקים" כאשר למעשה זהו רק מס שפתיים?

יש לציין שניתוח מדוקדק (במידה והוא אפשרי) הוא מעבר לניתוח זה, אולם אין פה חלוקה דיכוטומית, לדרוג מעלה יש חסרונות, אולם גם מעלות, ניתן לציין מספר גורמים רלבנטיים לשאלה זו:

3.3.1 מהות הדרוג

דרוג מעלה שם דגש על אחריות תאגידית כלומר על מעקב וניהול של תהליכים הקשורים לאיכות הסביבה, אחריות חברתית וממשל תאגידי (ESG). נושאי איכות הסביבה אינם העניין היחיד כפי שיכול להשתמע מתחקיר שקוף. דו"ח זה מתאר נסיון לכמת את נושאי הסקר ע"ב פרוט הנושאים בשאלוני מעלה. מהערכה נראה שנושאי ממשל תאגידי הם המרכיב העיקרי (66%). בהחלט יש מקום לביקורת יותר מובהקת בנושא זה אולם צריך לזכור את השוני ברוחב היריעה של מדד מעלה ביחס להתמקדות בנושאי איכות הסביבה שמתואר בתחקיר שקוף. אחת הטענות הבולטות בתחקיר שקוף הוא שחברות לאחר אירוע זיהום חמור ממשיכות לקבל ציונים גבוהים לאחר האירוע ואין התייחסות ברורה לאירועים חריגים. כאן יש לציין שנראה שהנושא לא מטופל בצורה מיטבית בשאלון מעלה ומוזכר די בעקיפין תחת "תהליכי הסדרה ואכיפה בשנה החולפת" עם ניקוד שלילי במקרה של הפרות. אולם, גם מדד ההשפעה הסביבתית ה"אובייקטיבי" אינו "סופר עוונות" מקדמת דנא אלא בשלוש השנים האחרונות או במקרה והטיפול האכיפתי לא הסתיים וגם זה במשקל הולך ויורד לניקוד החריגה מזמן האירוע. נוסחת מדד ההשפעה הסביבתית מביאה בחשבון מעבר למשתנים סביבתיים מהותיים (פליטות, רגישות במיקום

¹¹ מאיה קרול; כיצד נכנסו החברות המזהמות ביותר בישראל לדרוג "מעלה" היוקרתי? <https://shakuf.co.il/9841>

¹² מדד ההשפעה הסביבתית – דירוג חברות התעשייה הציבוריות בישראל; https://www.gov.il/he/departments/guides/environmental_impact_index_public_industry_companies

¹³ Greenwashing או כפי שניתן לקרוא לו "מיסוך ירוק" (מלשון "מסך ירוק" המאפשר לשנות את הרקע באופן וצורת ההצגה באופן מלאכותי) הוא הדרך להצגת תהליכים, מוצרים, מדיניות כירוקים מבלי להיות ירוקים באמת.

וכו') גם עצם היקף השימוש והאחסון של חומרים מסוכנים. פרמטר זה מחייב התייחסות זהירה שכן לא ניתן לבטל לחלוטין שימוש בחומרים או תהליכים בעיתיים כאשר הם חלק מהותי המתבצע בארגון.

3.3.2 ניגודי עניינים

אין ספק שקיים ניגוד עניינים מובנה בין ציוני התאגיד על ביצועי ESG שלו - המבוססים על דיווח עצמי והעובדה שהתג מוצג לראווה ע"י החברה או משמש כשיקול בהחלטות להשקיע בחברה ומכניס את החברה למדד "ת"א-מעלה" בבורסה. אולם, מאחר וחלק נכבד מההערכה מבוסס על נתונים כמותיים (עד 90% מהנתונים בנושאים מסוימים, טבלה מס. 2) ניתן להניח שמדובר בעיקר בדיווחי אמת ולא במסע הטיה מאסיבי מכוון. אפשר להניח שהמאמץ הנדרש להטיה מסיבית גדול מספיק כדי למנוע אותו. יש לציין שגם מדד ההשפעה הסביבתית של המשרד להגנת הסביבה מבוסס בין היתר על איסוף נתוני פליטות והעברות של חומרים מזהמים ופסולת למרשם הפליטות לסביבה כפי שדווחו ע"י בעלי המפעלים עצמם.

ניגוד עניינים נוסף הוא כהונת דירקטורים בחברות הנסקרות בוועדה הציבורית של מעלה. זהו עניין נפוץ ומוכר לא רק ביחס לחברות דרוג. במצב אידאלי הייתה תהום פעורה בין הגופים, אולם נכון לעכשיו זו ככל הנראה בעיה כללית שאינה ייחודית למעלה ולדרוג שלה.

3.3.3 שקיפות

דוח שקוף מציין שחברות דרוג בעולם לוקחות מידע מהדוחות של חברות, מהחדשות מעיתונות ומקומות שונים שזמינים לציבור שדרוג מעלה אינו עושה בהם שימוש. בהתחשב בכך שלא ניתן למצוא נתונים ברמת פירוט כזו מתוך העיתונות הכלכלית או מקורות ציבוריים זמינים ניתן להניח שהמידע הכמותי המאסיבי המסופק ע"י החברה עצמה כבסיס הנתונים לדרוג מהווה פיצוי על כך. דרוג מעלה מבוסס על מספר גדול מאוד של קריטריונים ותבחינים ותיתכן מידה מסוימת של "פיו" מעצם כך שהמידע מגיע מהחברות עצמן. אולם להערכת הכותב ובהנחת תום לב והעובדה שרוב האינפורמציה היא פנימית כמותית ולא זמינה לציבור זהו דרוג המייצג את נושא ESG בצורה טובה בנושאי ממשל תאגידי וסבירה בנושאי סביבה ..

דרוג מעלה עוסק בעיקר בניהול מחויבויות: סביבתית, חברתית וממשלית ואינו מאפשר הערכה "חיצונית" על ההשפעה (אימפקט) האמיתית על החברה והסביבה הכללית. ייתכן ורצוי שגם בדירוג מעלה ישלבו הערכות אימפקט, כמתואר בהמשך. הכנסת חברה למדד "ת"א-מעלה" שבוודאי יכולה להיות חשודה בניגוד עניינים, היא חלק ממגמה עולמית של Impact Investing בהם שיקולי אחריות חברתית וסביבתית מוכנסים למערכת השיקולים בביצוע השקעה (למטרת רווח). מגמה זו מעלה את השאלה בדבר כימות ערך ההשפעה שאינו טריוויאלי, ולהבנתי, דרוג מעלה הוא צעד בכיוון זה. כמו כן עפ"י עדויות של חברות ומומחי ניהול וסביבה, לעצם קיום דירוג מעלה יש תרומה חיובית למודעות מנהלים ועובדים להיבטי אחריות חברתית בכלל, ולהיבטי אחריות סביבתית בפרט.

3.4 הערכת תרומת תאגידים לחברה הכוללת – ערך ההשפעה (Impact Value)

הערכות ESG מהוות תמונת מראה של התאגיד בתחומי סביבה-חברה-ממשל. עם השרשת ההבנה שביצועים כלכליים אינם מספיקים ומדידת ההשפעות הסביבתיות והחברתיות הן חיוניות וסביר גם שיהפכו לחלק מהתנאים הרגולטוריים לפעילות התאגידים¹⁴, השלב הבא הוא כיצד מתרגמים דרוגים וציוני ESG למדד כמותי ובר השוואה?

דוחות מוסד נאמן שעסקו בניתוח תרומתן של טבע¹⁵ ואינטל ישראל¹⁶ לכלכלה הלאומית כללו גם הערכה ל"תרומה הרכה" של חברות אילו.

הקטגוריות ה"רכות" כללו בין היתר את התרומות בתחומים הבאים:

- תשתית מחקר ופיתוח/אקדמיה/מחקרים יישומיים/מאיצים טכנולוגיים
- תשתית ניהולית נדרשת (לניהול חברות גדולות)
- התרומה לקהילה והשבחת החינוך
- רכישות חברות והטמעתן בפעילות התאגיד (הגדלת מעגל ההשפעה)
- בטיחות ובנייה חסכונית רזה.

אף כי נושאים אילו הוערכו ברובם בערך מוניטרי לא היה דגש מיוחד על סביבה וקיימות והם אינם מאפשרים הערכה פשוטה לערך הכלכלי של התאגיד למשקיעים ולחברה בכללותה.

על רקע כגון זה התפתח מושג ערך ההשפעה (Impact Value) שהינו הערך הממשי (מוניטרי חיובי או שלילי) אותו ניתן לייחס לתאגיד ביחס להשפעתו על החברה והסביבה. תהליך הגדרת ערך ההשפעה (Impact valuation) מביא בחשבון השפעות מכוונות ומקריות של הפעילות התאגידית. תהליך זה מאיר ומדייק את תהליכי קבלת ההחלטות ליצירת ערך לכל בעלי העניין ולא רק לבעלי המניות.

דוגמאות לתחומי השפעה ניתנים למדידה בערך מוניטרי בתחומי כלכלה-חברה-סביבה מופיעים בטבלה 9.

¹⁴ E. Rouen, G. Serafim. Impact-weighted financial accounts: A paradigm shift. CESifo Forum, ISSN 2190-717X, ifo Institut - Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München, Vol. 22, Iss. 03, pp. 20-25. <http://hdl.handle.net/10419/250918>

¹⁵ ג. פורטונה, י. ניב, ד. פרידמן. הערכת תרומתה של חברת טבע לכלכלה הלאומית של ישראל, חיפה, ישראל, מוסד שמואל נאמן 2014. <https://www.neaman.org.il/Analyzing-Teva-corp-contribution-Isreal - Economy -HEB>

¹⁶ ג. פורטונה, י. ניב, ד. פרידמן, א. זוננשיין, מ. ורנר, ר. נווה, ת. דיין. הערכת תרומתה של חברת אינטל לכלכלה הלאומית. מוסד שמואל נאמן 2018. <https://www.neaman.org.il/Analyzing-Intel-Israel-contribution-Economy- 2018>

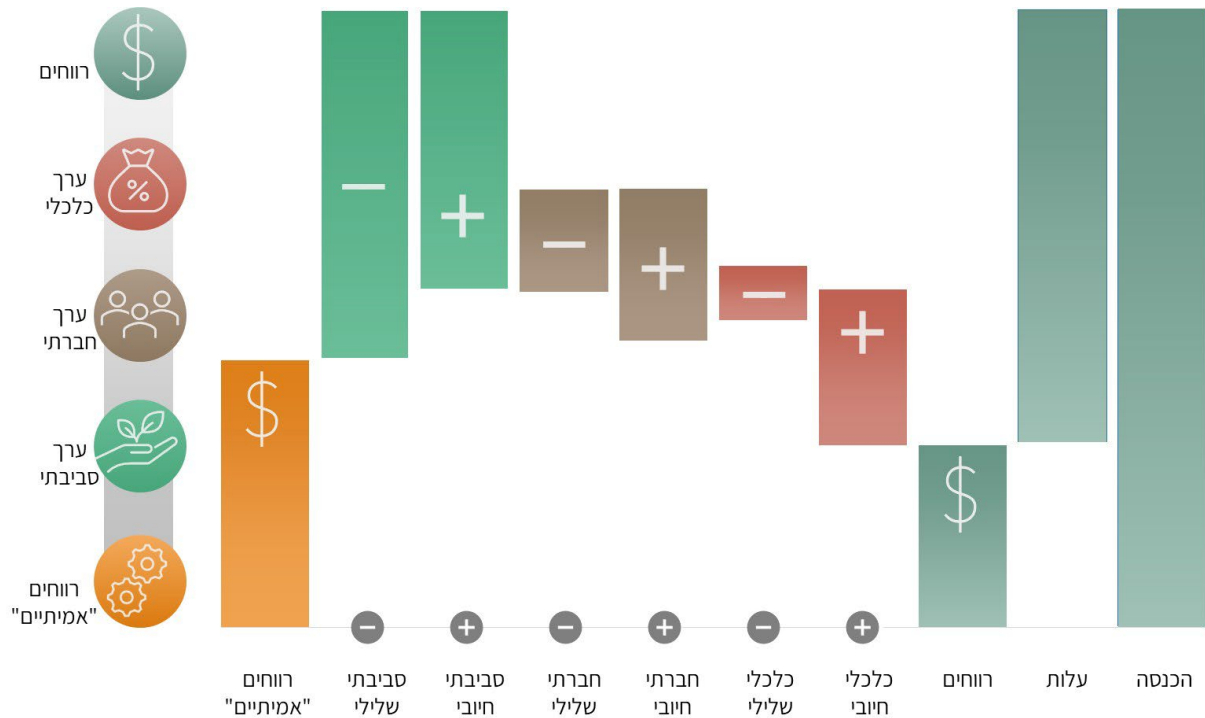
טבלה 9: חלק מתחומי ההשפעה הנמדדים בערכים כלכליים להערכת ערך ההשפעה

סוג ההשפעה	סביבה	סוג ההשפעה	חברה	סוג ההשפעה	כלכלה
+	שימוש במקורות אנרגיה מתחדשות	+	שיפור בריאות	+	תשלום מיסים
+	מיחזור אשפה ופסולת	+	פעולות חינוך	+	יצירת מקומות עבודה
+	שיקום קרקעות	+	פיתוח מחויבות וקשרי קהילה	-	הימנעות ממיסוי הוגן
-	פליטת גזי חממה	-	שכר נמוך	-	תשלומי שוחד
-	זיהום סביבתי	-	פגיעה בעובדים		
-	ניצול יתר של משאבי מים	-	חוסר תתייחסות לענייני פרטיות וחסיון אישי		

תיאור סכמתי לתהליך חישוב ערך ההשפעה של תאגיד כלשהוא מתואר באיור 14 ע"י חברת KPMG¹⁷ והוא מתואר כתהליך חשבונאי "פשוט". הקושי נובע ממתן ערכים ומדידה של תחומים לא חשבונאיים.

¹⁷ www.kpmg.com/sustainability

איור 13: תהליך קביעת ערך ההשפעה (Impact Valuation) של תאגיד בפרמטרים כלכליים, חברתיים וסביבתיים
המאפשר הערכת ההשפעה על החברה והערכת השקעת Impact¹⁴

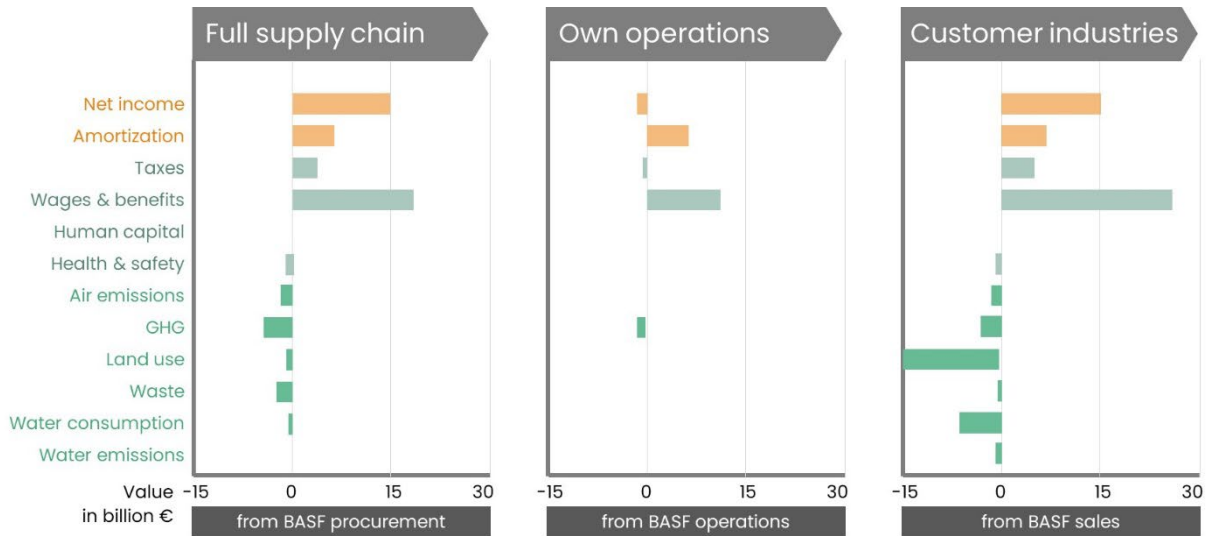
היתרונות הצפויים המצוינים בספרות לביצוע תהליך הערכת אימפקט הם¹⁸:

- בידול המותג ו/או התאגיד
 - מקור משיכה ושימור בעלי כשרון לתאגיד
 - עידוד חדשנות בתחומי קיימות
 - יעילות ניהולית
 - ניהול סיכונים אפקטיבי
 - ערך שוק מוגבר בעיני משקיעים מעודדי קיימות (Impact Investments)
 - הגברת השקיפות והאמון בקרב בעלי העניין והפיכת הארגון לארגון יעיל ומכוון מטרה.
- הדגמה לתהליך כזה ניתן למצוא בפרסומי תאגיד הכימיקלים הענק BASF¹⁹ (איור 15).

¹⁸ R. Evans, T. Siesfeld. Measuring the business value of corporate social impact, beyond social value to enterprise performance. https://www.esg-business.eu/assets/publications/2020_Deloitte_DI_DR27-Mesuring-corporate-impact.pdf

¹⁹ <https://www.basf.com/global/en/who-we-are/sustainability/we-drive-sustainable-solutions/quantifying-sustainability/value-to-society.html>

איור 14: ניתוח ההשפעת תאגיד BASF (ניתוח פנימי) על החברה הכוללת לשנת 2020¹⁶

איור 15 מדגים תהליך בירור השפעת תאגיד BASF על החברה הכוללת ומאפשר למשקיעים שנתוני ESG משפיעים על החלטתם לשקול השקעה ב-BASF (כמידה והמידע נמצא ברשות הציבור). התהליך מתאר את הערך המוניטרי בשלושה תחומים: (I) כלכלי (II) ממשל וחברה (III) סביבה. הניתוח מבוצע בשלושת מגזרי הפעילות העיקריים של BASF: שרשרת האספקה של התאגיד (שירותים, חומרי גלם וכו'), פעולות הייצור של התאגיד, מגזר לקוחות התאגיד.

ניתן להתרשם מהנתונים הסכמתיים שעיקר ההשפעה השלילית של BASF (על פי הניתוח הפנימי) היא בתחום הסביבה, כפי שאולי לא מפתיע מתאגיד כימיקלים ענק אולם הם תולים את עיקר ההשפעה בארגונים בשרשרת האספקה והלקוחות.

סט כלים (מטריצות) מפורט מסודר לפי תחומי השפעה ואינטראקציות בין אינדיקטורים שונים לפי סקטור פותח ע"י GIIIN²⁰ ומכונה IRIS+²¹ אולם הם דורשים דיון נפרד ומפורט בהרבה.

²⁰ www.thegiin.org

²¹ www.iris-thegiin.org

4. מאחריות תאגידית לערך ההשפעה

התפתחות ושילוב מונחים רכים ו/או ערכיים של אחריות התאגיד כלפי עובדיו בסביבת העבודה (EHS), כלפי הסביבה החברתית (Society) והסביבה הפיזית (Environment) בה הוא פועל הופכת לעניין שבשגרה, זאת, מעבר לאחריות הפיננסית כלפי מחזיקי העניין בתאגיד. תהליך הקונקרטיזציה של מונחים אילו עבר התפתחות מ-CSR ל-ESG עד לערך ההשפעה (Impact Value) וממנו השקעות אימפקט (Impact Investing) כשיטה לבחינת השקעות מכוונות מודעות חברתית וסביבתית. אם CSR הוא המסגרת הרעיונית לקראת קידום ממדי קיימות, ESG הוא שיטה המאפשרת מדידה של ממדי קיימות ומתן הערכה איכותית כוללת לערכים שהם מייצגים. ערך ההשפעה מאפשר תרגום הערכות אילו לערך מוניטרי המייצג את השפעת הארגונים והתאגיד על סביבתו הפיזית והחברתית. ערך זה מאפשר מדינות השקעה מכוונת קיימות רציונלית. עבודות שונות מצביעות על הערך העודף שיש לארגונים כאילו בשוק ההון.

שילוב "מגמות רכות" בתהליכי הניהול של תאגידים מצליחים (קפיטליסטיים) מוביל לשילוב היבטי "קשב" שהם מעבר לניהול כלכלי קשיח, לדוגמה "קפיטליזם קשוב". מודל הקפיטליזם הקשוב כפי שמתואר באיור 22¹⁶ מצביע על חפיפה עם רעיונות התנהלות חברתית בהערכות ESG עם דגש למנהיגות קשובה להיבטים החברתיים וסביבתיים של פעילות התאגידים.

איור 15: מודל קפיטליזם קשוב²³

השלב הבא הוא שימוש בהערכות ESG להערכת הערך המוניטרי, "ערך ההשפעה" הממשי שיש לתאגיד - לשים ערך מספרי יחיד על ההשפעה הכוללת שיש לארגון על סביבתו החברתית והפיזית. מתן ערך כזה מוביל לקונקרטיזציה בעיני שחקנים בשוק ההון, קפיטליסטים שהשקעה ורווח חשובה

²² צבי סטפק, "קפיטליזם קשוב בישראל", הרצאה מוסד שמואל נאמן, 5.12.2022

²³ [/https://www.ccisrael.org.il](https://www.ccisrael.org.il)

לא פחות (וסביר שאף יותר) מערכי קיימות. מכאן ניתן להבין את מגמת "השקעות אימפקט" כחלק יסודי בגיבוש האסטרטגיה הכוללת של ארגונים, תאגידים ובעלי עניין. מתוך כך ברור שיש קשר הדוק בין ESG להשקעות אימפקט והם למעשה שני שלבים שונים בדרגות הקונקרטיות של התפיסות (והמונחים) לקראת קיימות הוליסטית, אולם קשה לראות כיצד הם יכולים להיות מונחים חליפיים כפי שהוצע לאחרונה²⁴ כשהבדלים ביניהם מהותיים ואחד (ESG) מזין את השני (Impact).

בהסתכלות רחבה יותר, לא ארגונית אלא מדינתית ו/או גלובלית, 17 יעדי הקיימות של האו"ם (SDG) מהווים גם הם את המסגרת הרעיונית לקראת קידום קיימות מהותית וגלובלית. והם צריכים להיות תוכנית אב (Blueprint) עקרונית לתכן מוצרים/תהליכים חדשים המקדמים את יעדי הקיימות של האו"ם.

²⁴ https://ssir.org/articles/entry/esg_is_not_impact_investing_and_impact_investing_is_not_esg#

5. סיכום ומבט לעתיד

המגמות שתוארו משפיעות ותשפיענה על צורות החשיבה ההנדסיות הניהוליות והעסקיות בשנים הבאות. באופן פרטני ניתן למנות מספר נושאים הדורשים התייחסות מעמיקה במיוחד בהקשר של הכשרת מהנדסים המודעים לאספקטים אילו:

1. הערכת סיכוני סביבה. כיצד להעריך מדדי השפעה סביבתית ולנרמל אותם על פני סקטורים שונים?
2. שימוש בכלים חכמים מתחום Machine Learning לאיגום נתונים רלבנטיים של ביצועי תאגידים בנושאי ESG ממקורות שונים ושימוש בכלי Artificial Intelligence להערכת ביצועי ESG בצורה יעילה ופשוטה.
3. קביעת יעדים סביבתיים לטווח ארוך ושילוב יעדי SDG של האו"ם ביעדי הארגון בהיבטי מדיניות ובאופן פרטני?
4. שילוב כלכלת סביבה בארגון בהיבטי ניהול והנדסה. שימוש בהגדרות הטקסונומיה לסיווג פעילויות כלכליות לפי השפעתן לטובה או לרעה על מטרות סביבתיות. הקשר בין דיווחי ESG על הביצועים פיננסיים של חברות.

כדי שאפשר יהיה לנהל היבטים אלו בצורה מושכלת ואופטימלית לאורך זמן נדרש להטמיע צורות חשיבה אילו בתהליך החינוך של מהנדסי העתיד כחלק ממערך תהליכי התכן וההנדסה של מוצרים ומערכות. ההכשרה חייבת להכיל אלמנטים של הסתכלות רחבה כגון היבטי מחזור חיים (LCA), אחריות חברתית וסביבתית' והיבטי השפעה (Impact). ההכשרה העתידית חייבת לייצר מהנדסים ומדענים שהיבטים אילו הם חלק מהרפרטואר המקצועי שלהם (DNA) שלהם וחלק ממערכת השיקולים שלהם בבואם ליצור מוצר/תכן/תהליך חדש במסגרת עיסוקם השוטף.

6. רשימת קיצורים

CSR	Corporate Social Responsibility
EHS	Environment Health & Safety
ESG	Environment Social Governance
GIIN	Global Impact Investing Network
ISO	International Organization & Standardization
LCA	Life Cycle Assessment
SDG	Sustainable Development Goals

neaman.org.il

מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית | קרית הטכניון,
חיפה 3200003 | טל. 04-8292329 | info@neaman.org.il

אנרגיה וסביבה